

Список літератури:

1. Про бюджетну систему України: Закон України// Відомості Верховної Ради України. 1991. №1. Ст.3; із змінами і доповненнями, внесеними згідно із законами ВВР. 1996. №27. ст.126; №652/97-ВР від 02.12.97р.
2. Про основні засади складання проекту Державного бюджету України на 2000 рік: Указ Президента України// Урядовий кур'єр. 1999. №92-94.
3. Про Державний бюджет України на 1999 рік: Закон України// Урядовий кур'єр. 1999. №16-17.
4. Про Державний бюджет України на 2000 рік: Закон України// Урядовий кур'єр. 2000. №46(1728).
5. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України// Відомості Верховної Ради України. 1997. №24. Ст.170.
6. Про місцеві державні адміністрації: Закон України// Відомості Верховної Ради України. 1999. №20-21. Ст.190.

Надійшла до редколегії 31.05.2000

*Ю.І. Чалий, канд. юрид. наук,
доцент каф. цивільно-правових дисциплін
Ун-ту внутр. справ*

ДВІ ТЕЗИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ КРЕДИТУ ЗА ПРОЕКТОМ НОВОГО ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Аналіз статей проекту нового Цивільного кодексу України (далі за текстом – «проект»), що присвячені позиковим та кредитним правовідносинам (Глава 69 проекту), викликає деякі принципові заперечення. Їх можна було б викласти у таких двох, умовно кажучи, тезах.

Перша. Порівняння статей 1107, 1109, 1115 проекту засвідчує висновок, що між позикою та кредитом не існує суттєвих відмінностей. Особливо важко розрізнити ці два зобов'язання, коли їх предметом виступають гроші. Єдиною ознакою, що за редакцією проекту розрізняє позику грошей та кредит, є участь у кредитному зобов'язанні (з боку кредитодавця) банку чи іншої кредитної організації. Але участь у кредитному зобов'язанні спеціального суб'єкта, яким, безперечно, є банк (або інша кредитна організація), ще не може бути достатньою підставою для надання такому зобов'язанню самостійного термінологічного визначення, а тим більше – відносно самостійної юридичної адреси в системі цивільних зобов'язань, на що, власне, й претендує кредит, намагаючись відокремитись від позики окремим параграфом (§2 Глави 69). На таке самостійне місце будь-яке зобов'язання може розраховувати лише за умов особливого складу прав та обов'язків сторін, що виникають у останніх з цього зобов'язання. Позика ж і кредит за проектом – це одне й теж. Характер кредитного зобов'язання від участі у ньому банку (іншої кредитної організації) не змінюється. Це та ж сама оплатна (процентна) позика. Звідси, під терміном «позика» й «кредит» проектом розуміється один і той же юридичний зміст. Такого змішування не повинно бути!

Назване змішування виникло завдяки конструюванню проектом позики як оплатного (процентного) зобов'язання. Більше того, оплатність (процентність) позики грошей проектом, на відміну від діючого Цивільно-

го кодексу, тепер презумується (п.1 ст.1109). Тобто проценти за позикою виникають навіть тоді, коли сторони про це (про оплатність позики) спеціально не домовлялись й не встановили зворотнє правило (про безпроцентність) своєю угодою.

Постає проблема, котру, як нам уявляється, вирішити можна тільки двома шляхами: 1) відмовитись від категорії «кредит» як такої, залишивши тільки позику, або 2) провести чітке розмежування кредиту та позики, чим уникнути змістовної конкуренції та змішування цих зобов'язань.

Здається, більш прийнятним буде все ж останній варіант. І переважно не тому, що до категорії «кредит» всі звикли, склалися певні економічні, правові традиції тощо. Збереження та закріплення за кредитом в системі зобов'язань окремої юридичної адреси надасть змогу обрати дійові правові важели до регулювання відповідних йому специфічних суспільних зв'язків, бо кредит, як його розуміли до останнього часу, опосередковує, насамперед, підприємницькі (комерційні) стосунки. Це, в свою чергу, викликає необхідність упорядкування подібних відносин через вплив спеціальними засобами, відмінними від загальних цивільно-правових засобів регулювання, засобами.

Для усунення названих вище юридичних вад проекту пропонується провести принципову межу між позикою та кредитом, як між безоплатним (безпроцентним) та оплатним (процентним) зобов'язанням відповідно: позика має бути завжди безоплатною (безпроцентною), а кредит -- навпаки. Причому, предметом кредиту, як і позики, можуть виступати гроші та речі, визначені родовими ознаками.

Щодо суб'єктного складу кредитного правовідношення. Загальне правило про обслуговування кредитом підприємницького (комерційного) обороту не повинно виключати можливості участі у ньому суб'єктив-непідприємців, у тому числі й фізичних осіб. Але такі суб'єкти мають надавати кредит лише у разовому порядку, без ознак промислу. Інакше вони повинні підкорятись правовому режиму регулювання підприємницьких (комерційних) відносин.

Стосовно укладення договору кредиту. Для виникнення кредитного зобов'язання сторони повинні надати своїм стосункам правову форму саме кредиту. Умова про оплатність (процентність) надання грошей чи речей має прямо встановлюватись волею сторін, а не презумуватись законодавством, як це закріплено п.1 ст.1109 проекту у випадку з процентною позикою. Коли сторони своєю домовленістю ігнорують умову про оплатність (процентність), таке правовідношення слід кваліфікувати тільки позикою, а не кредитом. Таким чином, ніякої презумованості оплатності (процентності) відносин з надання у власність грошей (речей, визначених родовими ознаками) та повернення рівної кількості таких предметів надавачеві не повинно бути. Законом може встановлюватись лише розмір плати (процентів), а не можливість її (їх) стягнення.

Підсумовуючи сказане, під категорією «кредит» пропонується вважати завжди оплатне відношення, за яким один суб'єкт (кредитодавець) надає у власність другому суб'єктові (кредитоодержувачеві) гроші або речі, визначені родовими ознаками, а кредитоодержувач через визначений час повертає кредитодавцеві таку саму суму грошей і сплачує проценти за кредит або повертає речі того ж роду та якості, але у більшій кількості, ніж брав у кредит, чи повертає рівну кількість однорідних речей тієї ж якості й сплачує проценти за кредит. Тобто надання в кредит речей може супроводжуватись натуральною оплатою (як різниця між кількістю речей, що брались у кредит, та більшою кількістю речей, що повертаються кредитодавцеві) або грошовою у вигляді процентів.

Друга. **Параграф 2** Глави 69 проекту має назву «Кредит». Таким чином нормами цього параграфу мають регулюватись будь-які кредитні правовідносини. Звідси, наступним кроком, що продовжував би правову логіку конструювання норм про кредит, повинно було бути наведення загального визначення кредиту, яке уособлювало б в собі всі прояви кредитних відносин. На жаль, перша стаття (1115) параграфу відразу ж говорить про такий різновид кредиту як банківський. Отже, у першій статті, що буде присвячена кредиту, пропонується навести загальне визначення договору кредиту, а в наступних – різновидів такого договору (банківський кредит, товарний, комерційний).

Виходячи з наведеного обґрунтування, пропонується внести до тексту проекту нового Цивільного кодексу України наступні зміни та доповнення:

1) статтю 1109 виключити повністю;

2) пункт 2 статті 110 викласти в такій редакції:

«Предмет позики може бути повернений позичальником достроково»;

3) у пункті 1 статті 1111 слова «незалежно від сплати процентів, що передбачені у п.1 статті 1109» виключити;

4) у пункті 2 статті 1111 слова «разом з належними процентами» виключити;

5) у статті 1113 слова «та сплати належних процентів» виключити;

6) статтю 1115 викласти у такій редакції:

«Стаття 1115 Договір кредиту

1. За договором кредиту одна сторона (кредитодавець) зобов'язується надати у власність іншій стороні (кредитоодержувачеві) гроші або речі, визначені родовими ознаками (кредит), а кредитоодержувач зобов'язується повернути через визначений договором час таку саму суму грошей і сплатити проценти за кредит або повернути речі того ж роду та якості у більшій кількості чи повернути рівну кількість однорідних речей тієї ж якості й сплатити проценти за кредит у грошовій формі.

2. До відносин за договором кредиту застосовуються правила, передбачені параграфом 1 цієї глави, якщо інше не передбачено правилами цього параграфа і не впливає із суті договору кредиту».

Надійшла до редколегії 07.06.2000